

1912.

GLASILO SLOVENSkih SVOBODOMISLECEV.

Svečan.

Uredništvo in upravništvo Praga-Vinogradi, Češko. — Ponatis dovoljen le z označbo vira.

OBSEG: Predgovor. — F. V. Krejči: Verstvo in moderni ideal človeka. — Ignotus: Finančne kulise klerikalizma: I. Klerikalci in proračun. — Theodor Ostrý: Razlaga avstrijskega zakonskega prava in težnje po njegovi reformi. — N. V. Sweringen: Katera biblija je prava? — Svobodomiselno gibanje. — Raznoterosti. — Književnost. — Listnica uredništva.

Somišljenice! Somišljeniki!

Še enkrat hočemo obnoviti poskus z izdajanjem »Svobodne Misli«. Ni kotička v vsej izobraženi Evropi, kjer bi bila Svob. Misel bolj potrebna ko ravno na Slovenskem. Nikjer se ni zajedel klerikalizem tako globoko v narodno telo, nikjer ne ovira tako brutalno ves kulturni napredek, nikjer in nikdar ni izrabila katoliška cerkev ljudstvo bolj brezvestno, ko slovensko ljudstvo, tako da se mora Slovenec v tujini že skoraj sramovati svoje narodne pripadnosti. Daleč naokoli je že znana naša kulturna zaostalost, mi pa držimo roke križem in gledamo mirno, kako nam grabi mednarodna organizacija, brezdomovinska družba, cerkvena hijerarhija, naš narodni imetek, ugonablja naše sile in tlačí individualno podjetnost.

V takih razmerah pač ne kaže, biti indiferentnim in gledati mlačno žalostni razvoj. Ali hočemo dobro samim sebi in narodu, tedaj napnimo naše sile, da se otresemo tujega krvosesa, ali se pa udamo v svojo usodo; tedaj pa kar napišimo mrtvaški list slovenskega naroda in ga razobesimo na vseh svetovnih vogalih. Čemu vse naše obrambno delo, čemu pobožne želje po emancipaciji, če se pa ne gremo, da rešimo poneumnjeno ljudstvo iz

srednjeveške teme, v kateri ga zadržuje rimska cerkev in vsi oni, ki ji služijo za bore judeževе groše. Dokler naš kmet, naš delavec, naš obrtnik ni omikan, svoboden v svojem prepričanju in vesti, dokler slovenska žena ne uvidi brezpomembnosti cerkvenih opravil in velikanske svoje družabne in umstvene zaostalosti, povzročene od dolgostoletne zaslužjenosti po klerikalizmu, dotlej Slovenec ne bode kos prodirajočemu tujcu, ki je svobodomiseln, omikan in prost vseh cerkvenih ozirov. Katoliška cerkev goni na naših narodnih mejah vse svobodomiselne ljudi k nemčurjem in Italijanom, ker jih zfanatisovano pobožnjaško ljudstvo sovraži, in družabno bojkotira, medtem ko jemlje tujec nezavednemu, ozkosrčnemu in neizbraženemu Slovencu-klerikalcu njegovo zemljo ped za pedjo, in krasno uspeva, kjer je prej živoritaril slovenski nazadnjak in nosil krvavo prislužene novce rajši v cerkev in v kase romarskih krajev, kakor da skuša žnjimi zboljšati svoje itak žalostno stanje. Slovenci bodo ali svobodomiselni in tedaj se bodo vzdržali ali pa se bodo oklepali še vnaprej tujega izkoriščevalca, klerikalizma, tedaj pa bode kulturni zgodovinar prihodnjih stoletij tudi opravičeno lahko

zapisal, da so poginili po pravici, ker niso bili in niso hoteli biti obstanka in napredka sposobni.

Ugovori, da imamo Ciril-Methodovo družbo, napredno časopisje, sokolstvo in narodno-napredna društva, ne drže. Ciril-Methodova družba nastavlja v prosvitljenem dvajsetem stoletju nune v svojih šolah in njene finance so tako borne, da še dolgo ne bode kos svoji nalogi, napredno časopisje je razširjeno tako malo in je tako zaostalo in mlačno, da bo treba korenite preuredbe, sokolstvo in društva pa so voči klerikalni strahovladi tako ovirana, da na njih uspeh ni misliti pred popolno zmago svobode misli in vesti.

Iz teh ozirov riskiramo še en letnik Svobodne Misli. Če bo napredno občinstvo hotelo, se bo vzdržala tudi nadalje v razširjevanje svobodne omike med najširšimi ljudskimi sloji, ako pa ne, — mi smo pokazali dejanski dobro voljo. Kar gre čez človeške moči, se človeku ne more nalagati.

Poskrbeli bomo, da bode peti letnik zanimiv, vsestranski, aktualen in obče koristnega značaja. Ni naš namen, preganjati vero in jo osmeševati. Vera je in ostane vedno najintimnejša zadeva posameznika. Kar bomo pa neizprosno bičali, je ledena, vse kulturno življenje, ovirajoča okostenelost, protirazumnih cerkvenih dogmatizmov, škodljive izrodke praznega praznoverja, vmešavanje oficialne cerkve v politiko in vse javne narodne zadeve, gospodarsko izkoriščanje od strani duhovniške kaste, dekorativno krščansko laži-demokracijo in njen pritisk na državno upravo in zakonodajo. Delali bomo na to, da uvidi ljudstvo velikanski pomen svobodne šole, ločitve cerkve od države, civilnega, ne cerkvenega zakona, in da mora pošiljati v bodoče v zakonodajne zbornice le moše, ki bodo njegovo zahtevo tam tudi uveljavili.

Predočili bomo našim somišljenikom ves finančni mehanizem gospodarskega klerikalizma, posvetili bomo v njegove najskritejše kotičke in s suhimi številkami dokazali, da je Slovenec suženj tej gospodarsko organizirani mednarodni družbi, ki se imenuje katoliška cerkev. Ves

ogromni tozadevni material imamo pripravljen in predelan. Svobodna Misel bo prinašala članke občnoverske zgodovine, načelna razmotrivanja in diskusije, občne kulturne članke o aktualnih svetovnih problemih ter spise praktične, poučne vsebine v lahkomumljivi besedi.

Pregled svobodnomiseljnega gibanja, književna poročila in raznoterosti bodo obsegali manjše notice informativnega značaja. Poskrbeli bomo tudi, da prinesemo vnaprej kratek, pragmatičen politično-kulturni pregled občeslovenskega napredka.

Zato pa apeliramo na vse gg. naročnike, da izpolnijo svojo dolžnost in vpošljejo pravočasno na minimum reducirano naročnino in da skušajo razširiti Svobodno Misel ali pa nam vposlati naslove morebitnih interesentov.

F. V. KREJČI:

VERSTVO IN MODERNI IDEAL ČLOVEKA.

Nadaljevanje.

IV.

Kaj ni verstvo?

Ako sem stavljal vprašanje: če vere že ni med klerikalci, kje je ona pravzaprav danes, moram biti pripravljen, da se odzove morda od kakšne strani odgovor: kje bi mogla biti, kakor izven cerkve, kakor v nas, ki delujemo za prepoved verskega duha čez glavo sklerikalizovane cerkve?

Ni mogoče preslišati teh glasov in rešiti versko vprašanje edino z ozirom na cerkev. Resnica je, da se pojavlja izven oficialnega in dogmatičnega verstva brez duha in čuta drugo verstvo in mnogi poskusi, vstvariti nov verski duh brez ozira na oficialne cerkve, da, celo proti. To so oni, ki hočejo razložiti verstvo kot nekaj za življenje neobhodno potrebnega, kar mora, ako izumira v eni obliki, biti obnovljeno v drugi obliki, in ki ne vidijo na podlagi posebnega, mi čisto nerazumljivega mišljenskega toka v vsem tem, s čimer je bilo opisovano na tem mestu izumiranje verskega duha v današnji dobi, znamenja konca, temveč preporeda.

V tem imajo popolnoma prav, kajti zakon življenja je, da se skriva v vsakem izumiranju obnovitev, v vsaki smrti stare-

ga zarodek nečesa novega. Ako nehajo ljudje verovati in versko čutiti, je to samo negativna stran zelo pozitivne okolnosti, da smo dospeli potom razvoja k drugim verskim oblikam in da so čuvstva, s katerimi gleda človek dandanes na zakrinjalo, ki zastira večne tajnosti prirode in bitja, čisto drugačna. Vprašanje je le to, če odgovarja to novo toliko pojmu verstva, da bi se moglo posluževati tega imena? Ako hočemo razjasniti svoje razmerje do verstva, moramo ne samo natančno vedeti, kaj da je verstvo, temveč moramo tudi spoznati, kaj ni verstvo, čeprav bi se tako imenovalo.

Versko vprašanje napravlja med protiklerikalnimi ljudmi samo zato toliko nesporazumljenja, ker dajejo nekateri besedi »verstvo« preširok in prenejasen, sem ter tja čisto priličen in prenešen smisel. Govorimoli n. pr. o »veri lepote«, »veri umetnosti«, »veri človečnosti« ali o tem, da je socializem današnjemu človeku vera, tega ne menimo tako dobesedno, temveč hočemo samo naznačiti, da morejo gotovi interesi izpolniti življenje in mišljenje človeka tako in imeti na njegov karakter tak vpliv, da se da to primerjati samo temu gorečemu spoštovanju, s katerim gleda človek na ono, kar mu je sveto. Beseda »verstvo« ima v takem slučaju samo malo strožji pomen kakor kakšen pesniški izraz. Ona se more uporabljati le tam, kjer se govori in piše v liričnem tonu, nikakor pa tam, kjer se strogo misli.

Ampak ta govorniška in pesniška podoba nima mnogo večjega pomena, kakor ga pripisujejo verstvu nekateri njegovi moderni preporoditelji. Ako se pogledimo v smisel njihovega sanjarjenja o »pravem« krščanstvu, ne nahajamo na njegovem dnu čestokrat nič več ko sentimentalno pobarvane misli enakopravnosti in bratstva — misli, ktere je proglasila protiverska francoska revolucija! — sklicevanje na ljubezen k bližnjemu, težnjo po izpolnitvi npravnega življenja in človečnosti ter kvečjemu neko razmerje k bogu. Ali ta bog je po navadi zelo meglen in tudi ne mnogo več ko samo pesniški izraz. Ta Kristus, s čegar imenom se kritizira cerkev, je samo človek ali pa je njegovo božanstvo samo nekaka pesniška beseda. Od cele krščanske in katoliške dogmatike ni ostalo ničesar, svetovna slika sloni na uspehih vede — tu toraj ni bistvenih in značajnih obrisov verstva, kvečjemu smelost, imeti

za življenske probleme gotov odgovor, kakor ga narekuje domišljija in čuvstvapolno srce. V jedru pa to ni nič drugega ko lirično predavana etika in humaniteta. Ni etika ni humaniteta pa nista samiobesebi že tudi verstvo.

Ravno tako ni verstvo vsako razmerje k najglobljim življenskim stvarim, iskanje njegovega smisla, gorečnost in globoko čuvstvovanje, s katerim pojmuje svoj namen na svetu. Ljudi s temi lastnostmi nahajamo tudi med najslavitejšimi brezbožniki. Nikdo ne odkriva globoki smisel življenja z večjo gorečnostjo in moremo reči, z večjo pobožnostjo, kator žrjalni umetnik. In vendar umetnost ni taisto kot verstvo, pač pa nasprotno v mnogem oziru njegova nasprotnica! Velika zmeta je v besedah in pojmi, ako se imenuje verskega vsaki človek globlje in zamišljene narave in s posebno razvitim čutom npravnne odgovornosti, ali če se govori o verstvu brezvercev in se pripisuje brezverstvu gotov grajalni pomen in če se istovetuje nevera z čuvstveno površnostjo, duševno pustoto in vestno otopelostjo.

To je zakrivilo, da se je razvila pri mnogih ljudeh, ki se smatrajo za zelo moderne, neka verska poza. Čeprav ne verujejo v ničesar, kažejo vendar goreče zanimanje za verski problem, da si napravijo ime interesantnih in globokih značajev. Ta efekt je zelo po ceni, kajti nič ni lažjega, kakor opletati z mistično retoriko; mišljenski tok, kateri se umika vsaki kontroli logike in ki deluje s taisto optično prevaro kot one kaluže, ki izgledajo kakor globoki tolumni samo zato, ker je njih gladina kalna in temna. To modno »verstvo« je zakrivilo, da pride v verskem vprašanju do besede najbolj glas onih, ki trdijo zelo zapletene in nejasne stvari, medtem ko morajo ljudje, ki ljubijo v mišljenju jasnost in resnost, tudi ko pravijo nekaj tako samoobesebi umevnega, kot da je dvakrat dve štiri, biti pripravljene, da se jih bode odbijalo od odra kot površne in samo »negativne«.

Ako se hočemo izkopati iz te zmotnjave pojmov, ki je samo klerikalcem v prospeli, se moramo otresti gotovih predsodkov in polovičarstva. Kdor ima pogum računati s pojmom verstva kot z gotovim zgodovinskim pojmom, se ne držati ozkosrčno zvoka besede in pogledati stvari odločno do dna, spozna, da je celi verski

problem enostavnejši kakor izgleda. Ne prepletajmo verstva z idejami in strujami, ki nimajo nič opraviti z njegovim bistvom, omejimo se samo na obseg, kakor so mu ga dala stoletja, glejmo nanj kakor na sestavo gotovih notranjih in zunanjih dejstev, ne formirajmo si tega pojma po naših željah in nadah in mi smo rešitvi bližje, nego si mislimo.

Poskusil sem pokazati kratko in jasno, v čem da obstoji bistvo verstva, ono, po čemer se razlikuje od drugih poskusov, razjasniti svetovne uganjke. Videli smo, da je vzniklo verstvo iz težnje razrešiti to uganjko v dobah, ko temu prirodoznanje, veda in filozofija še niso bile kos. Od poslednje imenovanih se razlikuje verstvo s svojo posebno metodo spoznavanja; ono si tvori navidezne absolutne resnice iz potreb človeške slabosti. Vstvari si s pomočjo bajk svetovno sliko, ki odgovarja zahtevam čuvstva in domišljije. Ono si vstvari namene višjih bitij in nadnaravnih sil, katerim stoji človek v razmerju npravne odvisnosti. Celi sestav verskih nazorov pa dosega svoj vrhunec v veri v jednega boga in v dušno nesmrtnost.

Obenem smo videli, da ima verstvo svoj lastni način propagande in vplivnosti. Ono izvaja svoj izvor iz božjega razodetja in razširja to dozdevno razodetje ne s pomočjo prepričevalnih razlogov, temveč s pomočjo osebne sugestije in vzdržuje svojo vlado nad množicami potom zgovorne besede, pesniških slik, simbolov in umetnih pripomočkov. Vtelišuje se v cerkvi, po okolnosti v sekci in prostovoljnem društvu, združuje svojo korist z njihovo koristjo, stoji in pade z njimi.

Vsa duševna gibanja v narodih, vse ideje, težnje in sestavi, ki kažejo te lastnosti, nosijo popolnoma upravičeno ime verstva. Da so te lastnosti značajne črte verstva, glede tega, mislim, ne more biti spora. Spor pa začena tam, kjer se trdi, da te lastnosti niso vse za pojem verstva značilne in kjer se sodi, da je in bode možno verstvo brez teh lastnostij.

Ampak je li mogoče, da bi se imenovalo nekaj, kar nima teh lastnostij, dandanes in v bodočnosti verstvo? Pripustimo, da vsi oni navedeni znaki niso enako značilni. Tako je na primer bajka znak verstva v prvih dobah kulture in čim dalje bolj zginja — moderni protestanti-

zem je na pr. že verstvo brez bajk. Tudi v klerikalizmu se ne vtelišuje vsako verstvo na enako znaten način. Pripustimo sploh, da se meje tako obsežnega in toliko različnih pojavov raznih dob in narodov vsebujočega pojma ne dado povsod natanko določiti. Ni mogoče potegniti črte in reči: do sem sega verstvo in tukaj preneha. Tukaj se nam pojavlja, kakor hočem takoj pokazati, mnogo prehodnih in dvoumnih življev in sil, glede katerih si nismo na jasnem, ali jih imamo smatrati še za verstvo ali ne. Zato pa v resnici gre za to, da se ta negotovost ne povečuje in da se na teh prehodnih tleh ne vstvari nekaj, v čemer trepečejo morda drhtljaji verskega čuta, kar pa že davno nima več prave verske vsebine.

Predvsem moramo povdarjati, da se verstvo brez lastne svetovne slike ne da misliti. Nikakor ni treba, da je ta slika sveta čisto bajeslovna. Kdor je nehal verovati, da je nad zvezdami bivališče boga in svetnikov, pod zemljo pa peklo, ta s tem še ni prestal nazirati versko, dokler si je še ohranil vero, da obstoja za mejami vidnega sveta drugi svet, iz kterega vlada božje bitje našo usodo. Kakor hitro se je pa oprijel nazora, kakor ga podaja današnjemu času zvezdoznanstvo, kakor hitro je prepričan da krožijo za mejami našega solnčnega sestava sestavi drugih in drugih solnc in tako do nedozirnega in neskončnega, ta je izločil iz svoje misli vsako možnost za nadaljno trajanje kakšnega verskega svetovnega nazora. Kajti kam hoče umestiti svojega boga in svoj svet nadnaravnih močij, če je prepričan, da je nemogoče, da bi svetovni prostor kje končal in da bi za tem krajem jeli vladati drugi zakoni kakor so zakoni naše prirode?

Morda se odvrne, da je mogoče tudi pri znanstvenem svetovnem nazoru čutiti versko. Vsekakor, ampak je li samo čuvstvo že verstvo? Ali, če se ugovarja, da prenese človek vero v osebne boga v nebesih, ko jo je zgubil, v svojo notranjost in v pozemsko prirodo, moremo odvrniti, da to ni nobeno verstvo, temveč moderni polpesniški, polfilozofični panteizem, h kteremu se zatekajo ateisti, ako nočejo ostati pri popolnem zanikanju. Z eno besedo: verstvo, ki bi ne imelo svojega lastnega svetovnega nazora in ki bi se naslanjalo na znanstveni nazor, bi

bilo pravi nestvor, nekaj protinaravnega in nesmiselnega, kajti verstva so se porajala, kakor smo videli, v istini le iz tega namena, da podajo človeku svetovni nazor v dobah, ko ga veda še ni mogla vstvariti.

Druga neobhodnost, brez katere jenja verstvo biti verstvo, je vera v boga in nesmrtnost. Te dve ideji sta najvišji, do katerih je došel verski razvoj, oni tvorita višek v sestavu verskih nazorov, oni sta preživeli bajke iz primitivnih in barbarskih dob in stopali v početkih modernega mišljenja s torišča cerkvene vere naglo tudi na polje svobodne filozofične spekulacije.

Na tak način se je pojavil v XVII. in XVIII. stoletju teizem kot posebna smer mišljenja, v kateri se združujeta verski čut in filozofična abstraktnost tako, da pri posameznih tedanjih in današnjih njegovih pripadnikih nismo na jasnem, ali jih naj prištevamo k nabožnim ali filozofičnim ljudem. Gotovo je, da niso čisto nabožni ljudje — kajti njih teizem je ravno jeden izmed prehodnih pojavov, o katerih sem pravkar govoril in njih filozofičnost posredovalka med verstvom in vedo. Ali oni so nabožni ljude v tej meri, v kateri verujejo v boga. Vera v boga je edina in poslednja vez, ki jih veže z verstvom. Oni so zavrgli dogme, ki so se zdele njihovemu filozofično izšolanemu razumu prenesmiselne, ali oni so si ohranili vendar vero v nekaj, kar je obenem osnova celega sestava in ki meri s svojimi najglobljimi koreni tja, kamor gleda tudi filozofično raziskavanje. Od predstave k metafizičnemu pojmu poslednje podstave »substance«, »ideje« ali »duha« vse mirja pa že ni več predaleč.

Ravno tej okolnosti, da se je dala dogma o edinem bogu, ki je čisti duh in ki vlada s svojo vsemogočno voljo celi svet, tako lahko prilagoditi potrebam in težnjam filozofije in se dala predelati z metodo filozofičnega mišljenja, se ima zahvaliti za to, da je preživela za dolgo dobo ostale članke nabožnega verouka. Ali zato še ni jenjala biti verska in ni postala filozofična, še najmanj pa znanstvena. Kdor veruje v boga, je, v kolikor veruje v a n j, n a b o ž e n č l o v e k, akoprav stoji sicer popolnoma na podlagi razuma in vede. Ta vera v njem je poslednji ostanek starega verskega nazora. Ampak ako hoče imeti pravico do imena nabožne vere,

je treba, da je to vera v boga, ki odgovarja verskim predstavam. Predvsem v o s e b n e g a b o g a. Bog, ki ni mišljen kot samostojno bitje z gotovo voljo in močjo, določevati med dobrim in zlom, voditi s svojim vsevidnim duhom previdno tok sveta in se povzdigovati nad človeka kot najvišji vladar njegove usode, to ni noben bog.

Ne puščajte ležati prečitanih številčk »Svobodne Misli« v kotu, ampak dajte jih brati prijateljem in sosedom, kajti vsaka posamezna številka ima veliko vrednost za protiklerikalno propagando.

»Svobodna Misel« naj torej kroži od rok do rok!

IGNOTUS:

FINANČNE KULISE KLERIKALIZMA.

I.

Klerikalci in proračun.

Mrtva roka obvladuje situacijo. Iz srednjeka veka, tême, ignorance, fatalizma in dogmatizma smo se preko ilirizma in liberalizma vrnili v renaissanco klerikalnega despotizma in inkvizicije. Peščica izoliranih, atomiziranih idealistov polemizira z vso resnostjo s klerikalnimi komedijanti o metafiziki, o etiki, o morali, o psihologiji, o modernih evolučnih naravnih vedah. Za sceno se smeje satir naivnosti javnosti — da smatra pretekste, maske za težišče življenskih vprašanj. Pa saj je zgodovina polna sarkazmov.

Skoro času ne primeren nazor bi se zato zdel, da so finance središče protiklerikalnega programa — programa boja z organizacijo, ki se peča z versko obrtjo. Znanstvenik svojega nazora, da verska obrt ni dovoljena, pravno še ni mogel uzakoniti. Niti ne nazora, da vlada ne sme podpirati obrti, ki nima eksistenčnega prava — pripravnih učilišč za stan, ki je najtragičnejša dvoigra in sebevaranje. Državno lastninsko zakonodajstvo od liberalne ere majevih zakonov nima energije, ne prospekta, ne moči udejestviti to, kar je neizogiben postulat časa — si ne upa obračunati s kurtizano — regulovati lastninsko in notranjekolonizacijsko politiko. Letno jim kavalirsko odkazani milijoni morajo biti vloženi najbrž na visoko obrestno mero rentabilitete — ker figurirajo vsako leto v kreditnem načrtu državnega gospodarstva.

Proračun 1910 in 1911 preliminirata za centrale:

za ljubljansko škofijo	pridatkov k dotacijam	13.483	K
» sekavsko škofijo	»	34.114	K
» labudsko škofijo	»	39.093	K
» krško škofijo	»	—	
» tržaško škofijo	»	} plače	56.141
» kopersko škofijo	»		} doklad
» poreško škofijo	»		29.741
» krško (Veglia) škofijo	»		14.805
» goriško nad-škofijo	»		57.320
Skupaj . . .			259.117

In celotno za dijecezo:

	l. 1910	l. 1911		l. 1910	l. 1911
Tržaško	207.951 kron	212.760 kron	Kranjsko	725.125 »	707.973 »
Goriška	395.122 »	383.733 »	Koroško	559.704 »	573.678 »
Istrija	477.194 »	469.400 »	Štajersko	1.365.713 »	1.365.896 »

Kuratno duhovništvo dobiva v ljubljanski škofiji dotacijskih dopolnil:

I. a) samostojni dušni pastirji	344.465	kron
b) pomožni dušni pastirji	83.166	»
Skupaj	427.631	kron

II. duhovništvo sekavske škofije	517.210	»
III. » labudske	373.934	»

Detailni proračun izdaj fonda za letošnje leto 1912 izkazuje rednih stroškov:

Štev.	N a s l o v:	Štajersko	Koroško	Kranjsko	Trst	Gorica	Istrija
1.	osebne plače	11.088	30.215	41.902	15.790	21.486	20.506
2.	substitucije	—	—	1.680	—	—	—
3.	alimentacije	4.615	2.635	—	403	—	—
4.	dnina in mezda	—	—	—	—	—	630
5.	dotacije in dopolnila	904.061	329.962	460.377	133.330	260.587	311.137
6.	vzdrževanje	58.801	31.332	41.514	15.199	24.772	30.425
7.	cerkvene potrebščine	16.328	290	2.701	442	2.197	1.180
8.	ustanove in stipendije	35.488	—	—	—	1.830	3.500
9.	donosi	40.109	594	425	—	106	580
10.	najemnina	1.050	—	—	9.242	9.052	2.000
11.	uradne potrebščine	—	—	3.739	275	1.932	3.016
12.	remuneracije, podpore	67.910	88.463	28.482	7.695	8.250	17.470
13.	vzdrževanje stavb	26.200	9.610	5.700	6.000	4.515	4.000
14.	davki, darovi	5.200	—	2.301	—	46	276
15.	potni stroški, diete	628	249	244	100	174	156
16.	režija	874	—	20	—	—	—
17.	pasivne obresti	—	375	—	—	—	—
18.	kviescentni užitki	5.800	—	8.150	—	800	—
19.	penzije uradnikov	187.067	95.550	135.500	18.416	63.387	82.221
20.	» slugov	—	—	—	—	—	—
21.	» vdov po slugih	—	—	—	—	—	—
22.	provizije	—	—	—	—	146	—
23.	milodari	—	—	72	—	—	—
24.	izrednih stroškov	30.156	4.600	56.000	2.500	7.700	2.800
Celotnih stroškov		1.398.391	593.875	785.068	212.757	405.323	480.213
Iz dohodkov pa je kritih		350.072	131.791	84.545	14.531	49.709	40.620

Ostalo je torej čisti kredit, katerega zahteva za letošnje leto vlada na podlagi proračunskega odobrenega načrta za vzdrževanje privilegiranih. Tako dokazuje državna finančna poli-

tika vrednost teorije in jamstva, da so vse vere enake. Fino razdeljene so postojanke — sedaj se imenujejo doklade, priplačila, potrebščine, paušali, darovi, podpore, milodari, provizije, donosi — se že

najde kak lep izraz. V sledečem navajamo **podpore našim samostanom:**

I. Frančiškanski samostan v Ljubljani:	
1. nagrada provincialu	76 kron
2. doklade za 25 konventualov	6.448 »
3. za cerkvene potrebščine	168 »
4. sistemizirane odškodnine	2.100 »
5. vzdrževanje stavb	105 »
Skupaj	8.821 kron

II. Novomeški samostan:	
1. doklade 22 menihom	6.387 kron
2. cerkvene potrebščine	900 »
3. vzdrževanje stavb	105 »
Skupaj	7.392 kron

III. Kamniški samostan:	
1. doklade 19 menihom	5.725 kron
2. cerkvene potrebščine	640 »
3. vzdrževanje stavb	105 »
Skupaj	6.470 kron

IV. Kapucinski samostan v Škofji Loki:	
1. doklade 6 konventualom	1.890 kron
2. vzdrževanje poslapij	105 kron

V. Kapucini v Krškem:	
1. doklade 6 konventualom	1.179 kron
2. cerkvene potrebščine	105 »
3. vzdrževanje poslopij	105 »
Celotno	26.143 kron

Dalje sledijo **podpore** ženskim, neprimerno bogatim samostanom.

I. Uršulinkam v Ljubljani:	
1. plača redovniškega spovednika	840 kron
2. dopolnila 45. samostanskim gospem	8.267 »
3. cerkvene potrebščine	126 »
4. vzdrževanje stavb	168 »
Skupaj	9.401 kron

II. Uršulinkam v Škofji Loki:	
1. odškodnina spovedniku	761 kron
2. dopolnilo katehetu	568 »
3. doklade 21 samostanskim gospem	8.820 »
4. cerkvene potrebščine	570 »
5. vzdrževanje stavb	315 »
Skupaj	11.064 kron

III. Zavodu plem. gospodičen (Edelfräulein) v Ljubljani:	
1. dotacije za 15 prebend	7.980 »
Skupaj	28.445 kron

Enako kot kranjski redovi dobivajo v

ostalih naših bližnjih deželah redovi jako lepe letne državne podpore za svoje kulturno delo:

1. Isterski frančiškani	5.399 kron
2. Frančiškani v Brežicah	4.846 »
3. Kapucini v Celju	4.570 »
4. Frančiškani v Kostanjevici pri Gorici	5.958 »
5. Goriški kapucini	3.505 »
6. Samostan pri Sv. Križu	3.092 »
7. Samostanu v Wolšperku	2.482 »
8. Benediktinski samostan v Trstu	7.040 »
9. Kapucini v Celovcu	3.468 »
10. Uršulinkam v Celovcu	4.203 »

Danes, ko so se življenjski in gospodarsko eksistenčni pogoji pri nas tako poostriili, ko morata delavec in kmet žrtvovati svojemu obstanku svoje mladostne sile, izčrpati vso energijo in pri tem še živeti v pomankanju, da končno opuščata s krvavečim srcem svojo žalostno rodno zemljo, danes se pobirajo visoki davki, da krijejo stroške za vzdrževanje samostanov. Prošnje trgovske zbornice za povzdigo gospodarske organizacije se zavračajo, češ da ni denarja — medtem ko so samostanom tisočaki podpor na razpolago. Samostanom, skupinam ljudi, ki so preleni, spustiti se v trdi, gmotni, dostikrat obupni boj za obstanek — v življenje polno razočaranja, trpkih izkušenj in samozatajevanja — ki se zapirajo, da doživotarijo v brezdelnosti, v ignoranci, da zadržujejo razvoj in napredek krutih naših gmotnih in kulturnih bojev. Zadnji trije kulturni proračuni 1910, 1911, 1912 — nam nudijo smer političnega toka in vendar so dosedaj navedena dejstva malenkost v celotni bilanci klerikalizma.

Guyot, bivši francoski minister je spisal studijo o socialni in politični bilanci rimske cerkve — dolgo je trajalo predno smo v Avstriji smeli izraziti davno dokazana mnenja — prvi poskus ilustracije finančne bilance klerikalizma je moral biti interpelovan v parlamentu. (11. junija 1909), da je smel preko cenzure. Strah, da raztrgamo zaveso, za katero se odigravajo pretekstirani boji z evolucijo, z modernim dušeslovjem, z socializmom ter odtrgamo krinko dvoigri, pokažemo jedro početja, diktira ljubljanski stolici agoničen boj proti svobodomiselstvu. Lampč

in Bonaventura znata dovolj psihologije, da čutita, da je predpogoj njihovega dela, organizacije in toka nevednost, nenačitnost, pomanjkanje samostojne sodbe in da pomenja krizo klerikalizma doba, ko človek začne samostojno in svobodno razmotrivati družbo, svet in sebe, razmišljati o prvih in poslednjih vzrokih pojavov.

Klerikalizem je uvidel krize naprej in ustvaril rafiniran program, da se z reformo družbe reformira sam, se pretvori na modernih družabnih in gospodarskih osnovah.

Nekdanje kupčevanje z vero, grehi, čednostjo, odpustki, spominki in svetincami je neslo vedno manj in manj dohodkov. Država je dala novo obliko zastopstva — parlament v burnih letih 1848 in 1860 — treba se je bilo okrepiti proti liberalizmu, ki je zavladal — treba je bilo najti protistrup socializmu — in demokraciji, — krščanski socializem — kar črez noč so ga naštudirali jezuitje, ki so agilen in vodilen element klerikalizma — intelektualna klerikalna elita. Srečno so prestali, sicer z zatajeno sapo, izbuljenimi očmi, smrtnimi sragami na čelu — dobo državnih osnovnih zakonov v letih 1867 in še strašnejšo liberalno dobo majevih zakonov 1874 — skoro so mislili, da se vrača duh Jožefa II. z sekularizacijo. — Oprostivši se prvega smrtnega strahu, so šli krčevito na delo — delo, ki je obrodilo mnogoštevilen sad. Zaupanje ljudstva je bilo sredstvo, s katerim so se

I. Kranjsko:

1. 2 gojenca na Dunaju	4.000 kron
2. bogoslovski zavod v Ljubljani:	
a) plače 7 profesorjem	29.900 »
b) doklade profesorjem	
2 à 1.127 kron	
3 à 966 »	
2 à 840 »	
Skupaj	6.832 kron
3. substitucije	1.680 »
4. sistemizirane odškodnine	1.890 »
Celotno	40.302 kron
5. knezoškofijski klerikalni seminar v Ljubljani	
podpore 88 gojencem	
à 460 K	40.480 kron

ustvarili gospodarski temelji, klerikalni konsumi, posojilnice, obrtne zadruge, kmetijske zadruge — motto je bil: obvladati malodenarni, gospodarski trg — napraviti okolico, predno se bode zavedla, prosvetila gospodarsko, denarno odvisno, z izolacijo vsega pridobiti javno upravo in politično moč — medtem pa se mimogrede prelepi in prebarva firma, da ne bi motila novih razmer — napravi se ljudska stranka — Sokolom se postavijo nasproti Orli — zgrabi se z subvencijami peščica odvisnih dijakov — kruhorcev, ki morajo za svojo življensko tragedijo delati mentalno sugestijo.

Nekdanjo ingerenco in vpliv na državo je porabil klerikalizem pri naučni politiki. Do nedavne dobe so imeli še samostani našo žensko vzgojo popolnoma v rokah — naša dekleta so vzgajale samo uršulinke v Ljubljani in v Škofji Loki — ljubljanska napredna skupina je z največjimi gmotnimi žrtvami končno izsilila vladi višjo dekliško šolo. Univerzitetni fond je šel za falitne zadruge, študentske politike pa niti omenjati ni potreba. Za naraščaj skrbe marijanišče, alojzijevišče, rakovniški salezijanci, lazaristi s popolnoma samostanskimi internati, da bi se mladina direktno dodajala škofovim zavodom in ódtod semeniščem. Državne letne podpore brumnemu naraščaju v semeniščih znašajo po uradnih izkazih 1911:

b) ostale podpore seminarnarne	9.090 »
Skupaj	49.480 kron
Ako odštejemo lastne dohodke seminarja	9.966 »
Ostane na račun države	39.514 kron
c) odškodnine	500 »
d) vzdrževanje stavbe	200 »
Celotno	42.104 kron

Podobno kot ljubljanskemu naraščaju so sistemizirane podpore ostalim zavodom klerikalnih propagatorjev.

II. 1. Bogoslovci v Celovcu	
letne podpore	27.857 kron
2. škofijški klerikalni seminar (75 gojenčkov)	38.238 kron
Skupaj	68.238 kron

III. Centralni bogoslovni zavod v Gorici:

tangentna 24 goj. za Trst	20.336 kron
» 38 » » Gorico	31.033 »
» 52 » » Istrijo	23.818 »

114 gojenčkov à 400 K **74.187** kron

IV. Mariborski klerikalni seminar **37.893** kron. Niti omenjati nam ni treba, da je na ljudski šoli klerikalizem absoluten gospodar, da obvlada situacijo na srednji šoli — kljub vsemu protislovju s svojo dogmatiko protimodernim naravoslovnim vedam, da je cel profesorski zbor šlapa klerika, ki kategorično prepove moderno literaturo, prepove predavanje o uspehih razmotrivajočega človeškega uma, razkritij mrzlične, neumorne človeške delavnosti, tehni-

ke in naravnih ved — in zahteva od mladine, da sklanja v topi proskinezi glavo pred mistiko in dogmo. Najgrotesknejši pa je pouk na specialnih šolah — zgodovina civilizacije, zgodovina umetnosti, primerjajoča enciklopedija filozofičnih sistemov, primerjajoča zgodovina verskih filozofij in verskih organizacij — vse se mora umakniti patentiranemu učnemu načrtu — poljedelstvo, strojništvo, verouk. Tudi dokument časa.

Uprava in klerikalizem imata še eno skupno bilanco — definicija dvoživke bi bila težka vivisekčna operacija — zato čakamo nanjo še vedno. Je to bilanca verskega zaklada, gozdov in posestev, ki obsegajo:

St.	Dežela	ha gozdov	ha polja	ha planin	ha ostalega	ha neproduktivnega	Skupaj
1.	Kranjskem	18.218	722	2.509	21	5.708	27.178
2.	Koroškem	13.405	525	675	8	10.334	24.947
3.	Štajerskem	28.432	742	1.658	3	1.642	32.477
4.	Primorskem	167	2	85	36	2	292
5.	Celotna Avstrija	95.796	5.229	6.035	195	24.259	131.514

Vendar je kljub velikim posestvom bilanca, na primer na Koroškem lani preliminarna, pasivna (**24.780** kron), vendar mi, Kranjci, imamo tudi tu rekord, ker naši verskozakladni gozdovi vržejo čistega dobička **234.130** kron. Samo denarna **vrednost zaloge** materijala je bila preračunana koncem leta 1911.*)

Krasna gorska podkev okrog Bohinja od Črne prsti preko Vogla in Bogatina daleč notri v Krmò, kjer zopet začenjajo gozdovi Borna — v lepi okolici našega biserja Bleda — okrog Kranjske gore, Jelovca nad Kamno Gorico pri Kostanjevici na Dolenjskem — po Ziljski dolini, celo rabeljsko gorsko gozdovje in bogati gozdovi in samostani na Štajerskem — to je last verskega zaklada. Naša javnost pa še ni pozabila, kakšna je bila taktika zaklada proti prošnjam slovenskega planinskega društva — kako je bil protežiran »Alpen-

verein.« Sicer pa današnje posestvo ni senca duhovskih veleposestev v 14. in 15. stoletju. Cel Škofjeloški okraj z vsemi gozdovi v Železnikih, v Poljanah, na Žirovskem vrhu je pripadal brižinski škofiji, — Bled, Radovljica, Begunje, Kranjska gora, Bohinj pa brixenški škofiji. Na Notranjskem so še do danes vsa produktivna tla v rokah veleposestva (Windischgraetz) in državnih domen (Trnovski in Idrijski gozdovi) — na Dolenjskem zopet veleposestva Auersperga, Turna — posestva in vinogradi samostanov. Reformni duh cesarja Jožefa II. je proglasil s svojimi patenti mnogo posestev za državno last, z drugih je zopet ustanovil današnji verski zaklad.

Dalje navaja proračun natančne podatke dohodkov zakladovega gozdovja, ki znašajo za l. 1911 kron:

I.	Gozdarstvo:	Štajersko	Koroško	Kranjsko	Trst	Gorica
1.	Izkup za les za kurjavo	24.210	30.180	59.370	—	—
3.	» za stavbeni les	421.260	77.190	418.020	—	—
3.	» za lesno ogelje	80.340	—	29.550	—	—
4.	Odškodnina za gozdno uporabo	7.370	1.300	8.010	—	10
5.	Ostalo	5.370	2.150	950	600	10
	Skupaj	538.520	110.820	515.900	600	20
II.	Poljedelstvo	26.650	9.120	13.800	15.000	—
III.	Stranski dohodki	94.810	15.170	44.470	—	—
IV.	Nadomestitve	2.890	1.360	880	—	—
	Svota vseh dohodkov	754.350	142.170	659.950	15.600	20

*) Gl. str. 10. A) B).

Proračun 1912 navaja v preliminiju dohodke in stroško gozdov:

Dežela		Dohodki	Stroški	Razlika
1.	na Štajerskem	727.900	680.740	+ 97.160
2.	na Koroškem	153.150	166.410	- 13.260
3.	na Kranjskem	693.630	429.690	+ 263.940
4.	pod finančnim ravnateljstvom v Trstu	15.600	15.000	+ 600
5.	pod domen. ravnateljstvom v Gorici	— 20	— 30	— 10

na Štajerskem	lesa za kurjavo za	249.950 kron
na Koroškem	»	26.600 »
na Kranjskem	»	13.200 »
»	lesa za stavbe	220.000 »
»	oglja	9.100 »

Po računih preteklega leta se poraben les za izsekavanje letno ceni na kubičnih metrih:

Dežela	Glavna uporaba	Meduporaba	Slučajnostna poraba	Izredna poraba	Skupaj	
Štajersko	gozdi	55.705	5.896	—	—	61.601
	domene	89.750	21.560	—	—	111.310
Koroško	gozdi	21.875	1.081	1.930	331	25.217
	domene	21.875	1.081	1.930	331	25.217
Kranjsko	gozdi	42.834	8.530	2.290	650	54.304
	domene	68.155	12.619	7.404	787	88.965
Primorsko	gozdi	44	—	—	—	44
	domene	9	—	—	—	9

Proračun obsega še vrsto detajlov — ki jih bomo prihodnjič razmotrivali. Studijo smo s prvotnega načrta razširili na vrsto člankov o bilancah klerikalizma, ki jih bomo v prihodnjih številkah razmotrivali. Toda že iz navedenega se bodo jasno odprle davkoplačevalcu in marsikakemu volilcu oči, zakaj se po župniščih in na leci zelo vznemirjajo ob volitvah in tako zanimajo za volivne listke. Vedo pač, kaj je imeti v proračunskem odseku svoje ljudij, svoje zastopnike v zakonodajnih zborih — ker jim je svobodomiselstvo 60tih in 70tih let ostalo v kosteh in mozgu. (Dalje prih.)

THEODOR OSTRÝ:

RAZLAGA AVSTRIJSKEGA ZAKON-SKEGA PRAVA IN TEŽNJE PO NJE-GOVI REFORMI.¹⁾

I.

O zakonu pred Kristusom.

Mi poznamo le malo pravnih naprav, izvor, vzrok in bistvo katerih bi bili po-

¹⁾ Ker nam vedno dohajajo pisma v zadevah zakonskega prava, hočemo podati v letošnjem letniku najvažnejša poglavja iz Ostrýjeve knjige: »Výklad rakouského práva manželského a snahy po jeho reformě« in upamo da bodo odpravili to-

jasnjeni tako malo, kakor ravno zakon. Nazori in razlage se menijo v raznih dobah in v raznih narodih in do danes ne razpolagamo z nobeno strogo in izčrpajočo definicijo te družabne naprave, čeprav moremo trditi z gotovo pravico, da tvori zakon in iz njega izvirajoča rodbina poslednjo podstavo vsake državne oblike.

Popolnoma po pravici so gledali podstavo zakona v njegovem namenu — tu leži v istini tudi težišče vsega vprašanja! Zakaj in s katerim namenom se sklepa združitev dveh ljudij raznega spola na gotov, avtoritativno ali po običaju določen način? A na to vprašanje nam daje zgodovina zakona in zakonskega prava priličen odgovor. Prelistajmo nekoliko to zgodovino!

Že jeden izmed najstarejših zakonodavcev, Hammurabi,^{*)} pripoznava zakon za pravno napravo, namen katere je ploditev otrok. Tega sicer dobesedno ne pravi nikjer, ampak to se razvidi iz drugih določb, kakor na pr. da sme vzeti mož drugo ženo

zadevno mnogo nejasnih dvomov, ki izvirajo iz zverženega, zastaralega in modernemu času neprimerne avstr. zakonskega prava.

^{*)} Hammurabi, kralj babilonski, je živel okoli l. 2250 pred Kristusom in je avtor (za tedanje dobe) zelo dobrega zakonika, ki je bil najden pred 12 leti.

le tedaj za soprogo, ako z prvo ne more dobiti otrok.

Ta zakon stoji na visokem nravnem stališču. Mož more sicer svojo ženo kadar koli odpustiti, izvzemši slučaj ženine bolezni, ne da bi moral ta svoj korak posebej utemeljiti, ampak on mora svoji bivši ženi, ako mu je porodila otroke, vrniti doto in jo primerno oskrbeti, da more svoje otroke (ki pripadejo vedno materi) prilično živiti in vzgajati. Ako mož umre, ima njegova žena pravico na dedni delež kakor sin umrlega. Seveda se sme po ločitvi zakona zopet omožiti.

Ampak tudi žena sme zahtevati ločitev, ako jo mož zanemarja ali ne ravna žnjo po pravici. V tem slučaju ji dovoli sodni urad, da sme svojega moža zapustiti in mož ji mora vrniti doto.

Mnogo slabše stališče je imela židovska žena; začetkoma je bila kupljena (Jakob in njegove žene!), mož si je mogel vzeti po pravu toliko soprog in priležnic, kolikor je sam hotel in kolikor mu je to dopuščalo njegovo premoženje; »ako žena ni našla milosti pred njegovi očmi«, (V. knj. M. kap. 24. v. 1.) jo je mogel brez vseh okolščin zapoditi, žena pa ni imela pravice zahtevati ločitev. Tudi pri Židih nahajamo taisti namen zakona kakor pri Hammurabiju: tudi tukaj gre za vzdrževanje moževega rodu; kot izkaz tega je zanimiva tudi naprava tokozvanega leviratnega zakona. Je li namreč umrl mož brez moških potomcev, se je moral brat umrlega oženiti z vdovo in prvorojenec tega zakona mora nositi ime umrlega, »da bi ne izginilo njegovo ime iz Izraela«. (V. knj. Mojz. k. 25. v. 5. 6.). Kdor te dolžnosti noče izpolniti, se podvrže potapljalni ceremoniji, in je zvano »njegovo ime v Izraelu: Dom bosega«. V zvezi s tem je tudi nazor — ki se je uveljavil v avstrijskem zakonskem pravu za Žide — da možu ni treba biti vernemu svoji ženi; zakonolomstvo je le, ako občuje s s o p r o g o drugega moža, nakar zapadeta obadva smrti. (III. knj. Mojz. k. 20. v. 10.).

Slabše stališče ima toraj samo žena, kajti ne sme biti nikdar nezvesta, to pa za to, da ne nastanejo dvomi o zakonskem postanku otrok.

Nekoliko više stoji, že zakon pri Grkih. Tudi tu se polaga največja važnost na zakonsko potomstvo. Demostenu se pripisuje mnogokrat navajani izrek: »Hetero

imamo za svoje razkošje, priležnice za dnevno telesno gojitev, soproge pa, da imamo otroke in urejujemo domačnost.« Tudi pri Grkih toraj ni veljala za moža zakonska zvestoba, sicer je pa imela žena taisto stališče ko mož in mogla kakor on zahtevati ločitev zakona. Ampak že Ksenofon in Aristoteles povdarjata, da zakon ni samo spolna spojitev moža in žene v svrhu vzdrževanja moževega rodu, temveč tudi »življenska zveza«, t. j. nravna, duševna združitev.

Še jasneje se javlja ta nazor v strogem rimskem pravu, ki vidi po formulaciji rimskega pravnika Modestina v zakonu »spojitev moža in žene, deljenje celega življenja, združitev človeškega in božjega prava« (seveda v smislu rimskega prava). Gotovo, to ni natanka opredelba, predvsem ne v pravniškem smislu, ali ona nam kaže, kako so Rimljani gledali na zakon z nravnega stališča. V njej se javlja i d e a l zakona, kakor si ga je predstavljal Modestin. V istini bi pa trezni, razumni Rimljan ne bil Rimljan, ako bi bil podvrgel resnično življenje temu geslu, kajti on je vedel, da se drži pravo življenje druge logike kakor težnje po idealih, in tako vidimo, da je pripuščal tudi jednostransko ločitev zakona za moža in za ženo, da je poznal razne oblike zakonske zveze in da je pripoznaval končno tudi konkubinacijo kot pravno ustanovitev in jo varoval s zakoni.

Način, kako je Rimljan sklepal zakonsko zvezo, je bil čisto civilen, ravno kakor pri Hammurabiju, pri Židih in Grkih; samo izjemno in za nekatere rimske duhovnike je predpisan slavnosten način verske — danes bi rekli: cerkvene, poroke.

V vsakem slučaju se nam javlja zakon kot nravna združitev, utemeljena na vzajemnem spoštovanju in ljubezni, čeprav je podvržena ženi možu pravno brezpogojno.

Z ves svet ovladajočega Rima se je razširil ta nazor dalje, polagoma sicer, ali neprestano po celem svetu in si je podvrgel prvotno tudi ravno se porajajoče krščanstvo.

2. Krščanstvo in njegovo razmerje do zakona.

Jezus je bil učenec Janeza Krstnika, ki je bil privrženec Eseejev, židovske sekte, ki je bila naklonjena misticizmu in asketizmu in ki ni priporočevala zakona tem-

več ga odklanjala. Vpliv tega navka nam je lahko zasledovati tudi v Novem Zakonu.

V občem pojmujejo Evangeliji zakon kot potrebno zlo, katero ima samo ta namen, da zabrani še večje zlo. Žena možu ni enakopavna (»Žena naj molči v cerkvi!«), vendar pa veje iz Novega Zakona duh višje npravnosti in plemenitejšega nazora o ženi sploh in o zakonski ženi posebej, kakor ga nahajamo v Starem zakonu.

Kar se tiče o b l i k e zakonske zveze, je verjetno, da so veljali tozadevni predpisi civilnega zakona. V Novem zakonu vsaj o tem ne zvemo ničesar in ne bilo bi niti logično, da bi se bila zahtevala kakšna cerkvena formula za zvezo, ki se smatra kot neko manjše zlo. S tem se razlaga tudi dejstvo, da se je vzdržal rimski občanski zakon med rimskimi kristjani še dalje v dobi, ko je postalo krščanstvo že državna vera rimskega cesarstva. Samo jedna sprememba se je pojavila: prej sta darovala poročenca bogovom na domačem oltarju za srečno trajanje novosklenjenega zakona, zdaj pa je blagoslavjal krščanski duhoven novi zakon v cerkvi. Na veljavnost in neveljavnost zakona ta blagoslov ni imel nobenega vpliva; zakon je bil odvisen od popolnoma drugih okolnosti in je bil sklenjen v e l j a v n o že pred blagoslovom po občanskih pravilih.

Ta navada se je tako vživela, da se za l. 813. od vzhodnorimskega cesarja Leva V. izdani zakon o predpisanem cerkvenem zakonu prav nikdo ni zmenil. Šele cesar Leon VI. je prisilil svoje podložnike s zakonom iz l. 893 se poročiti v cerkvi pred krščanskim duhovnikom.

V enaki smeri je šel razvoj tudi med Germani, ko so se pokristjanili. Ti narodi so ostali pri starem svojem zakonskem pravu; poročence je združil ali oče ali druga posvetna oseba in sicer i z v e n cerkve. Sem ter tje je nastal običaj, da so se poročili pred vhodom v cerkev ali na stopnicah pred cerkvijo in potem se je šlo šele v cerkev, kjer je blagoslovil duhovnik že p r e j veljavno sklenjeni zakon.

Zdravi pravni smisel Rimljanov kakor Germanov je pravilno uvidel, da je zakon družabna, npravna in pravna naprava, nika-kor pa verska ali celo cerkvena, in se je branil odločno proti rastočim zahtevam rastoče cerkve, ki se je pripravljala, da zada posvetni moči smrten udarec. In tako vidi-

mo, da izda skoraj sočasno s zakonom cesarja Leva V. Karol Veliki, frankovski kralj in rimski cesar l. 802 kapitulare (zakon) o predpisanem cerkvenem zakonu. Ali zaman; tudi ta zakon je zapadel pozabljenju.

V tej dobi pa se začne širiti naglo neprirojen asketizem; človeška misel se odvrta od tega sveta in razmišlja o smrtne uganjke, vse se ocenjuje in opazuje le iz vidika večnosti in posmrtnega življenja in poslednice se prikažejo v zaničevanju vsega posvetnega. Vse se spouje z odrešenjem duše, ves družabni red, vse družabne naprave se morajo preosnovati tako, da se soglašajo z versko-mističnim nazorom srednjeveškega kristjana. To vidimo v pravu in pri sodnjstvu, kjer se množijo božji sodi, v politiki, kjer se organizirajo križarske vojne, lahkomišlnosti in nerednost katerih se dandanes čudimo. Ako se spomnimo obenem še poskusov cerkve, dobiti v svoje roke vladne vaje nad vsemi krščanskim svetom (Inocencij III., Gregor VIII., Bonifacij VIII. i t. d.), in k temu še prodiranja tujega rimskega prava, razjedajočega domačo pravno zavest, moramo razumeti, zakaj da se širi in vnika počasi nazor o upravičenosti in potrebnosti cerkvenega zakona. Še papež Aleksander III. (1159—1181) pripoznava, da je za veljavnost zakona merodajno le soglasje zakonskih, t. j. javna izjava soglasne volje do zakonske zveze in ne zahteva soudeleževanja duhovnikovega pri sklepanju zakona, razun ako zahtevajo poročenci, da se vrši ono v cerkvi. Taki zakoni, pri katerih duhoven ni bil udeležen, so se sklepali zelo pogosto in so se nazivali matrimonia clandestina (= tajni zakoni) in so bili občno pripoznani za veljavne. Šele na lateranskem cerkvenem zboru l. 1215 je bilo ustanovljeno, da je za veljavnost zakona treba sodelovanje duhovnika v cerkvi.

Ampak tudi potem ni izginil starodavni pravni običaj občanskega zakona; tako je morala n. pr. izdati vlada na Francozkem vsled opetovanega zahtevanja cerkve koncem XVII. stoletja celo vrsto zakonov, da izpodrine ta stari običaj. Tako življenja sposoben in tako čil je bil občanski zakon! Komaj pa so ga iztrebili na Francozkem, v Italiji in Nemčiji, se je na Nizozem-

skem in v Angliji prebudil zopet slavno k življenju. Da, celo na tridentinskem cerkvenem zboru (v polovici XVI. stoletja) so se ozvali glasovi, ki so zahtevali taisto veljavnost za zakon, sklenjen pred notarjem kakor za cerkveni zakon, n. pr. Mail-lard, dekan Sorbone (univerze) v Parizu.

Lateranski koncil pomenja vrhunec razvoja, kar je pa sledilo dalje (tridentiski cerkveni zbor in sodnijstvo v zakonskih zadevah), to je le posledica zmage cerkvenega zakona. Cerkev je utrijevala in gradila zavzelo pozicijo po pravu zmagovalca in niti odglasovanje zakonske nerazdružljivosti in zakramentalnega značaja zakona l. 1562 na tridentiskem cerkvenem zboru ni tolikega pomena, kakor zgoraj omenjeni sklep lateranskega cerkvenega zbora.

Pomalem se jame uveljavljati nazor, da zakonsko pravo sploh ne spada do področja posvetnega sodnijstva in zakonodaje. V ta namen se ustanavljajo posebna cerkvena sodišča s obsežno pravomočnostjo in kjer to z ozirom na razne utrditve se razmere ni bilo mogoče, tam je uveljavila cerkev svoj vpliv z državno zakonodajo.

N. V. SWERINGEN:

KATERA BIBLIJA JE PRAVA?

Naši duhovniki nas učijo, da je biblija sveta, nezmotljiva knjiga, ki jo je narekoval sam sveti duh od besede do besede. Le škoda, da pravijo duhovniki vseh drugih veroizpovedanj ravno tako, tako da stojimo pred vprašanjem, katero sv. pismo je pravo. Na svetu je toliko biblij, da je za vsakogar važno vedeti, ktere se ima držati, da reši svojo dušo in doseže večno zveličanje.

Najstarejše biblije na svetu so indijske in sicer so tiri: Rigveda, Jagurveda, Samaveda in Atharveda. O njih se pravi, da so tako stare kakor bog, t. j. da so večne, in to je gotovo nekaj velikega, ako pomislimo da je krščanska biblija stara kvečjemu 3—4 tisoč oziroma 1900 let.

Obenem pa imamo še budhoveške biblije z imeni Puranas in Tripitaka. Zraven njih je še bramanska biblija, Upanišade, svete knjige, ki opisujejo vstvarjenje sveta in govorijo o najvišjem bitju ali duhu Brami,

o prirodi in o človeški duši ter njenem razmerju do boga. V Indiji so še biblije pod imeni Tantras, Ramajana in Mahabharata. Razven tega so biblija tudi zakoni Manu. Kitajci imajo svete knjige, pisane 1143 let pred Kristom, ki se imenujejo Ji-King in Ši-King, in v katerih se nahajajo spisi, stari nad 4000 let. Ši-King je zbirka svetih pesmij, Ji-King pa je nauk o dobrem življenju na Kitajskem. Sicer pa imajo Kitajci še Konfucijevo sveto knjigo Čun-Čien.

Perzijanci imajo svojo biblijo, imenovano Zend Avesta, ki se smatra za najimenitnejše sveto pismo na svetu. Bila je spisana od Zoroastara in od njegovih učencev pred 3000 leti. Ne samo židje, tudi kristjani so si izposodili ne malo lepega iz te biblije za svojo. Novodobni Perzijanci imajo novejšo biblijo Sadder.

Mohamedanci imajo biblijo, imenovano Koran, ki obsega po njihovem mnenju sporočila, dane od Boga Adamu, Setu, Enohu, Abrahamu, Mojzesu, Davidu, Jezusu in Mohamedu, največjemu proroku. Mohamedanci smatrajo to knjigo za knjigo vseh knjig in najdražji zaklad vsega človeštva na zemlji. Oni imajo še drugo biblijo, takozvano Sunna, ali oni prisegajo vedno na Koranu.

Židje mislijo, da je njihovo sveto pismo najsvetejša knjiga in božje razodetje. Prvih pet Mojzesovih knjig smatrajo za neposredno božjo besedo. Talmud, drugo njihovo sveto pismo, je nastalo pozneje in je spisano od duhovnikov in razklada biblijske nauke.

Kristjani imajo biblijo starega in novega zakona in ki jo jim priporočajo duhovniko ravnotako za edino pravo božjo besedo, kakor pa popje vseh drugih ver.

Mormoni, katerih je nekaj čez milijon, imajo svojo biblijo Mormon, o kateri pravijo, da obsega najvišjo modrost vseh časov in krajev.

Sedaj nastane vprašanje, katera izmed teh biblij je prava, nezmotljiva, od Boga narekovana in poslana ljudem v njihovo zveličanje. Ampak niti vsi kristjani ne pripoznavajo svoje biblije v celoti za božjo knjigo, kajti izločili so iz nje takoj v početku krščanstva nekatere dele, tako zvane Apokrifne, t. j. neizvirne spise, od

danes, medtem ko jih protestanti odklanjajo. Martin Luther, ustanovitelj prokterih obsega katoliška biblija nekatere še testantizma na Nemškem je od 66 knjig, iz katerih obstoja sv. pismo, zavrgel šest, ker ne spadajo vanje, in sicer knjigo Ester, Janasovo, pismo Židom, ker ni spisano od nobenega apostola, ter Jakobovo in Judovo pismo, ki opisujeta stvari, ki jih v sv. pismu ni, in pa Apokalipso, ki ni mogla biti vdahnjena od svetega duha.

Kako moremo mi po 1600 letih določiti, katera izmed obeh biblij, katoliške in protestantske, je edino prava in ni li morda katera izmed imenovanih starših resničnejša in za človeško zveličanje verodostojnejša?

Katera je prava božja beseda, nebeško razodetje, nezmotljiva resnica in poslana človeku od boga, da uravna po nji svoje bedno življenje in doseže večno zveličanje?

V Angliji so slavili kristjani pred nedavnim tristoletnico svoje biblije, t. j. prevoda pod kraljem Jakobom. Njih prevod se razlikuje od katoliškega in protestantskega prevoda in ako bi danes vstal kralj Jakob iz groba in videl sedanjo angleško biblijo, bi je gotovo ne priznal za to, ki je bila dana Angličanom pred 300 leti. Ob enem pa se nahaja v nji po trditvah bogoslovcev čez 30.000 napak in pogreškov in resnih nasprotij. Hoteli so prevesti biblijo na novo, pa so se ustrašili ogromnega dela.

Ako bi hotel kdo verovati pošteno in odkritosrčno v sv. pismo, katero bi si moral izbrati?

Somišljeniki, širite »Svobodno Misel«; pridobivajte novih naročnikov; pošiljajte nam naslove tistih, o katerih mislite, da bi se na list naročili.

Razširjajte edino protikatoliško in protiklerikalno poljudno pisano revijo »Svobodna Misel«!

SVOBODOMISELNO GIBANJE.

V **Boliviji** je predložila vlada zakonski načrt glede civilnega zakona. Klerikalci so vprizorili ogromne demonstracije, ki pa

niso nič pomagale. Parlament je predlogo sprejel.

V **Romuniji** je jel izhajati letos tudi en svobodomiseln list z imenom »Ratiunea« (Razum).

V **Berlinu** so se združili Monistična družba, Družba za laično šolo in Društvo za moralno kulturo z skupnim programom: ločitev šole od države, ločitev šole od cerkve, svobodni razvoj intelektualnega življenja in odpor proti nasprotnikom Svobodne Misli.

Svobodna šola, to je geslo, za čegar realizovanje deluje vsak učitelj, ki je razumel svoj poklic. Kakor ne more obstajati vezana umetnost, tudi vzgoja ne more ostati vezana, ako ima prinesti ljudstvu prospeh, ki ga od nje pričakuje. Načela svobodne šole more vsaki učitelj uspešno uveljavljati tudi dandanes, ima li dobro voljo in blage namene. Učitelji si morajo sami vstvariti svobodno šolo in vezi, ki jo ovirajo sedaj, odpadejo same.

Ferrerjeva rehabilitacije. Vrhovno upravno sodišče v Madridu je pripoznalo, da je bil obsojen Ferrer od vojaškega sodišča popolnoma po nedolžnem, in da so bile vse one mnogo tožbe, ki so bile podane proti njemu, naročene.

Na **Laškem** je začel izhajati nov svobodomiseln list z imenom »Il Rogo« (Grmada), organ društva »Giordano Bruno«.

Ločitev šole od cerkve bodo zahtevali združeni srbski učitelji z peticijo, ki jo nameravajo podati naučnemu ministerstvu v Belemgradu. Kdaj se bodo ojunčili naši učitelji?

Na **Nizozemskem** so klerikalci v velikem strahu. Vedno večji je število ljudij, ki se ne pripoznavajo k nobeni veri, v cerkvene kase pa prihaja vedno manj novcev. Tako je bilo tam bezkonfesionalnih oseb:

l. 1869	5.161
» 1879	12.253
» 1889	66.085
» 1899	115.179
» 1909	260.960

Klerikalci lomijo z rokami ampak ni znamenja, da bi hotelo biti vbodoče boljše. Kaj šele ako bi sešteli vse one, ki so brezverci, vkljub temu, da figurirajo še v cerkvenih matrikah!

RAZNOTEROSTI.

Delavstvo in klerikalci. Naši slovenski klerikalci posnemajo v vsem državno-nemške klerikalce. Na najmamljivejše načine vabijo delavstvo v svoj tabor in mu obljublajo zlate gradove. Da pa ima resnica popolnoma drugačno lice, o tem svedoči okrožno pismo Steyerwalda, glavnega tajnika krščanskih delavskih zadrug v Kölnu. Steyerwald toži v okrožnici, da izkoriščajo klerikalni demagogi organizirano delavstvo v sebične namene, da duhovščina nima nobenega razumevanja za delavske interese, da je delavskemu gibanju povsem tuja in po svojem bistveno aristokratskem principu sovražna, fanatična, doktrinarna in da je zadnji čas, da se krščansko delavstvo otrese farškega robstva. G. Steyerwald je podal s tem tudi zrcalo naših slovenskih klerikalcev, ki so le karikirana kopija državno nemškega centra.

Zloraba vladarjeve osebe. Dunajski nadškof je izdal pastirsko pismo, v katerem razglša, da se bode vršil letos na Dunaju 23. mednarodni evharistični (evharistija = sveto telo) kongres in da je prevzel pokroviteljstvo sam cesar. Ne dosti toraj, da smejo klerikalci nekaznjeno ščuvati in se rediti na državne stroške, oni hočejo porabiti za svoje demonstracije tudi vladarjevo osebo. Nič jim ni sveto in če bi živeli v časih Poncija Pilata bi zlorabili Krista samega.

O priliki nemških državnozbornih volitev k ilustraciji klerikalnega nasilstva le to le: Mestni župnik v Bad Ort je sklical en dan pred volitvami Marijine device in jim govoril: »Dne 12. t. m. se bo bralo v Nemčiji 12.000 svetih maš. Ali ne verjamete, da bo potem centrum (klerikalci) zmagal? In jaz vam pravim: če ima jedna izmed vas, deklice, očeta ali brata, ki ne voli centrum ampak nasprotnega kandidata, tedaj morate skrbeti in uporabiti vsa sredstva, da ga odvrnete od volitve, kajti samo tako je mogoče, da centrum ne podleže drugim strankam.« Da, samo tako je mogoče tudi na Slovenskem. (Frankfurter-Zeitung 12-1.)

Milijon za kardinalski klobuk. New-Yorški nadškof Farley je bil imenovan v zadnjem konsistoriju za kardinala. Na to

je hodil nekaj tednov po Rimu od cerkve do cerkve, od samostana do samostana. Njegov tajnik je moral neprenehoma odpirati čekovno knjigo, tako da je razdal kardinal nad milijon frankov. Vatikan je dobil od tega malenkost 100.000 fr. Kardinalski klobuk se ne kupuje, ali se plača pozneje prav drago. To so Američani razumeli in papež je voljan podeliti še mnogim Amerikancem kardinalski klobuk, kajti časi so od dne do dne slabši. (Neruda 20.-1.)

Klerikalci o samih sebi. Belgijska zveza katoliških strokovnih društev je priredila anketo, ki je dokazala, kakor piše Antverpski »Matin«, kako tlačijo samostani plačo vsemu delavstvu. V belgijskih samostanih, ki jih kar mrgoli, morajo delati n. pr. otroci od 12—15 let več ur, kakor je dovoljeno, plača je povsod slabša in hrana preslaba, da bi se delavstvo moglo ohraniti zdravje. Tudi strokovni pouk je tako zanemarjen, da daleko ne odgovorja zahtevam v boju za obstanek. In mastni dobiček imajo samostani — kot pohod pri Slovencih.

Banco di Roma. Klerikalni gospodje okoli tega zavoda so slutili že davno pred laško-turško vojno, kaj se na tistem pripravljajo. V svoji patrijotični navdušenosti pa so nabavili velike zaloge orožja in ga prodajali za lepe novce — Arabcem, da tem lažje morijo laške vojake. Naši klerikalci bi delali v enakem slučaju — ravnotako.

S čim se bavijo pobožni časopisi. V nemškem časopisu »Der Katholik« se peča fajmošter dr. Zisterer na 23. strani s perečim vprašanjem, moremo li rabiti besedo »hudič« v množini. Gospod fajmošter dokazuje znansstveno, da ne. Ker ima veliko pekelnó znanje, mu moramo verjeti, da smemo govoriti samo o »hudobnih duhovih«, toda nikdar o hudičih. Kajti učeni fajmošter je dokazal, da je pekel absolutistična monarhija. Hudič, Satan ali Lucifer je tam edini, vrhovni vladar, ki vlada neomejeno nad vsemi hudimi duhovi, ki so njegovi podaniki in pomočniki. Zato jim ne gre naslov »hudiča«, kajti donj ima pravico samo Satan. Nadalje dokazuje g. fajmošter, da vlada v peklu absolutna solidarnost in da je zato tam stavka izključena. Imajo pač mnogo časa ti fajmoštri!

KNJIŽEVNOST.

Ivan Cankar: Lepa Vida, zal. Schwentner, Ljubljana, 1912. — Knjiga, ki jo lahko ponosno pokažemo vsemu jugoslovanskemu svetu. Drama je vsa pretkana od solnčnih žarkov najlepše človečnosti, predmet preprost kakor ne more bolj biti in vendar kakšna duševna bogatost, neizkončno obzorje našega čuvstvovanja. Lepa Vida podaja psihologijo našega hrepenja, ki je večno, seveda, ne suhoparno, znanstveno psihologijo, temveč intuitivno gledane slike, ki jih vidi samo resničen pesnik. To je knjiga, ki jo beremo prvokrat s strmljenjem potem z občudovanjem, nato pa z ljubeznijo. V slovenski literaturi imamo malo knjig, ki bi zaslužile dvakratno čitanje. Cankarjeva Lepa Vida ga zasluži mnogokrat.

J. S. Machar: Rim. Prevel V. M. Zalar. Schwentner, Ljubljana, 1911. 259 štr. — Machar je našim somišljenikom znana oseba. V tej svoji knjigi podava pesnik pesniško predelan dnevnik svojega potovanja, z visokimi mislimi navdahnjene momente, zgodovinske slike v okvirju modernega mišljenja. Knjigi se vidi že na slogu, da jo je spisal sodoben bojevnik, svoboden človek svobodnega mišljenja.

Ch. Dickens: Oliver Twist. Poslovenil Oton Zupančič. V Ljubljani. Založil L. Schwentner. — Angleži praznujejo letos z velikim pompom stoletnico največjega svojega pisatelja nove dobe, Ch. Dickensa. Zato bilo zelo hvalevredno, da nam je podal g. Oč Zupančič najznanejši njegov roman v slovenskem prevodu. Vsakdo, ki hoče, preživeti nekaj uric sam s sabo, bo čital ta roman z velikim zanimanjem.

Lubor Niederle: Slovanski Svet. Izdala »Znanstvena knjižnica Omladine«. 1911. Č. 4 K 50, str. 306. Z eno narodnopisno karto. — To knjigo so pozdravili, ko je predlanski izšla v češkem jeziku, vsi ruski, angleški in francoski znanstveniki z velikim priznanjem. Ona temelji na najnovejših znanstvenih zaključkih in je spisana tako, da ni samo zelo dober katekizem o Slovanih in njihovem življenju ampak da ima tudi kot znanstveno delo trajno vrednost. Kar pa daje tej knjigi posebno vrednost sta dva izvirna članka, ki se nanašata samo na nas Slovence. Dr. D. Lončar je dodal »Socijalno zgodovino Slovencev«, inž. J. Mačkovšek pa

»Statistiko Slovencev«. Knjigo najtopleje priporočamo vsem, ki se hočejo poučiti vsaj o stanju našega naroda. Predvsem bi morala stati knjiga v knjižnici vsakega učitelja in vsakega, ki se hoče prištevati k pismenemu človeštvu.

Emile Zola: Polom. Roman iz vojske 1870—71. Preložil Vladimir Levstik. V Ljubljani 1911. Zal. L. Schwentner. Cena K 5.60 broš., K 6.80 v eleg. vezavi. — Zola je znan v Slovincih že po manjših prevodih. Levstik nam je podal prvo večje njegovo delo v izbornem prevodu. Kdor hoče uživati široki epični stil pripovedovanja, tega bode ta roman gotovo zadovoljil ne glede na to, da je že snov romana tako zanimiva in dogodki iz nemško-francoske voje še precej starejšim v spominu.

Vse uredništvu poslane publikacije se bodo na tem mestu ocenjevale.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Prvi številki smo priložili čeke, katerih naj se gg. naročniki blagovolijo kolikor mogoče hitro poslužiti, da nam bode mogoče izdati prihodnje številke pravočasno.

Za naročnika bodedmo smatrali vsakega, kdor ni vrnil prve številke.

Vse reklamacije, pisma in denarne pošiljatve naj se naslovijo: »Svobodna Misel« Praga, Myslíkova ul.

Kdor pridobi deset novih naročnikov, dobi lepo Drtinovo knjigo: »Razvoj mišljenja evropskega ljudstva« zastonj.

Predvsem prosimo g. naročnike, da nam vpošljejo naslove morebitnih novih naročnikov, katerim pošljemo potem list na ogled.

„SVOBODNA MISEL“

≡ izhaja vsak mesec ≡
in stane za Avstro-Ogrsko:
na leto . . . . . K 3.—
polletno . . . . . K 1.50
≡ izven monarhije: ≡
na leto . . . . . K 4.—

Na željo se »SVOBODNA MISEL« pošilja tudi v zaprtem pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarni dobe znaten popust.

Izdaja in urejuje **Albin Ogris**. — Tisk. **Dr. Ed. Grégr** in sin, Praga.